

مستند «غیررسمی ۶» ناگفته‌های مهمی از سلوک فرهنگی رهبر انقلاب دارد، کارگردان مستند از ابعاد مختلف آن می‌گوید

واقعیتی که نمی‌خواهند ببینید

عاطفه جعفری خبرنگار گروه فرهنگ

شاید باید این گزارش را این طور شروع کنیم، «برای تویی که نمی‌شناختم»، هر بار که می‌گویم این دفعه دیگر شناخت مان کامل شد اما باز غافلگیر می‌شوم. این دقیقا کاری است که مستندهای غیررسمی با مخاطبان شما انجام می‌دهد. وقتی از کتاب و کتابخوانی حرف به میان می‌آید، حتما اسم آیت‌الله خامنه‌ای از آن اسم‌هایی است که زیاد درموردش می‌شنویم و دقیقا این مستند روایتگر همین موضوعات شده است. مستند «غیررسمی ۶» با موضوع کتاب ساخته شده؛ موضوعی که آیت‌الله خامنه‌ای همیشه به آن اهتمام دارند. علی‌صدری‌نیا در مستند غیررسمی ۶ به سراغ موضوعی رفته است که هم در نگاهی آسان است، هم سخت. تا مخاطب را با زوایای دیگری از کتابخوانی ایشان آشنا کند. اینکه خیلی‌ها می‌توانند از کتاب خواندن ایشان ساعت‌ها بگویند شاید قسمت راحت و آسان ساخت مستند باشد اما همین هم وقتی منابع زیاد می‌شود کار را سخت می‌کند و انتخاب را برای کارگردان مشکل. صدری‌نیا درمورد مستندهای ساخت این مستند، می‌گوید: «شخصیتی مثل حضرت آقا نوجوانی و جوانی غنی‌ای دارند و در آن مقطع کتاب‌هایی را با تنوع و تعدد خیلی زیاد مطالعه کرده‌اند که این، هم عمق و هم تنوع را زیاد می‌کند. وقتی شما می‌خواهید این مساله را روایت کنید، هم روایت شما به خاطر جزئیات و داستان‌هایی که وجود دارد نسبت به برخی حوزه‌های دیگر جذاب‌تر خواهد بود و هم در نقطه مقابل سختی‌های بیشتر خواهد شد. چون شما وارد دریایی از موضوعات می‌شوید. وقتی شما می‌خواهید وارد موضوع ارتباط آقا با نویسندگان شوید، می‌بینید این ارتباط یکی یا دو مورد نبوده و در سال‌های مختلف با شخصیت‌های مختلف بوده که پشت هر کدام یک داستان و فلسفه‌ای وجود دارد. طبیعتا همین موضوع این کار را برای تیم سازنده سخت می‌کند. اینکه بخواهیم همه نکات و ملاحظات و ظرایف در زمان محدود یک

مستند گفته شود، کار را سخت‌تر می‌کند.»
اواخر آبان ماه امسال این مستند در کتابخانه ملی رونمایی شد و روز گذشته از شبکه سوم سیما پخش شد. در گفت‌وگویی که با علی‌صدری‌نیا، کارگردان این مستند داشتیم درمورد چرایی موضوع کتاب پرسیدیم و گفت: «زمانی که تولید قسمت ششم را آغاز کردیم، در آستانه نمایشگاه کتاب و قبل از اردیبهشت ماه امسال بود و تلاش اولیه این بود مستند به ایام نمایشگاه کتاب برسد ولی وقتی سراغ موضوع ارتباط آقا، کتاب و انس ایشان با کتاب و اهالی فرهنگ و نویسندگان رفتیم، گویی وارد دریایی از موضوعات شدیم که عمق و تنوع موضوعات زیادی داشت. راحت نمی‌شد از کنار موضوعات گذشت و همین وسواس در بیان جزئیات باعث شد مستند به ایام نمایشگاه کتاب نرسد و قرار شد باقی‌مانده روایت، تولید انجام شود و به هفته کتاب برسد و در همان ایام رونمایی شد.»
در گزارش قبلی که درمورد این مستند نوشتیم، مدیران فرهنگی را مخاطب اصلی این مستند عنوان کردیم. چیزی که در نگاه خود کارگردان هم بوده است. غیررسمی ۶ ناخودآگاه دوربین را جایی قرار است که نگاه فرهنگی رهبر انقلاب در حوزه کتاب و کتابخوانی مشخص می‌شود و انگار تلنگری می‌زند به مدیران فرهنگی که فقط از یک دایره بسته فرهنگ و خصوصا حوزه کتاب را می‌بینند. یا برخی که در بالا گفتیم با نگاه این مستند مشکل دارند و این روایت را روایت درست نمی‌دانند؛ کارگردان مستند اما مخاطب این مستندش را بیشتر مدیران فرهنگی می‌داند و می‌گوید: «برای خودم اینکه عموم مردم این مستند را ببینند خیلی مهم است اما به صورت خاص باید بگویم که مدیران فرهنگی و رسانه‌ای کشور مخاطب اول این مستند هستند.»
غیررسمی در قسمت‌های مختلف، همیشه سعی کرده است نگاهی واقعی از آیت‌الله خامنه‌ای ارائه بدهد. خانواده شهدا صحبت می‌کنند. مسائل بیشتر نمود پیدا می‌کند. صدری‌نیا درمورد این نگاه در مستند غیررسمی ۶ می‌گوید: «چیزی که در مستند غیررسمی برای ما دارای اهمیت است،

این است که بتوانیم تصویر واقعی آقا را نشان دهیم و این تصویر با گفتن برخی جنبه‌ها و نگفتن برخی جنبه‌ها، تصویر تحریف شده یا غلطی نباشد. بنابراین تلاش اصلی ما بر این است که در هر حوزه‌ای که کار می‌کنیم تصویر واقعی از ایشان ارائه دهیم؛ اینکه تلاش مان بر این است تمامی ابعاد و جوانب را نشان دهیم، طبیعتا همین تصویری است که در قسمت ششم مستند غیررسمی می‌بینید.»
ارتباطات آیت‌الله خامنه‌ای محدود به کسانی که هم‌فکر با ایشان بودند، نمی‌شود در همان زمان قبل از انقلاب با نویسندگان مختلف ارتباط داشتند و در بخش‌هایی از این مستند این موضوع را می‌بینیم. جایی از مستند ایشان وقتی کتاب جریان خلیل جبران را می‌بینند، می‌گویند در سال ۱۳۳۹ چند شعری را از او ترجمه کردم. همه اینها نشان دهنده نگاه وسیع و روشن ایشان در حوزه ادبیات و کتاب است. صدری‌نیا در گفت‌وگویی با او داشتیم می‌گوید: «ارتباطاتی آقا با گروه‌های مختلف، جریان‌های مختلف، نویسندگان با نگاه‌ها و عقیده‌های مختلف دارند. چه پیش از انقلاب چه بعد از انقلاب چه در روزهای ابتدایی انقلاب و ماه‌هایی که شاید خیلی از انقلابیون و شخصیت‌های درجه یک انقلاب لزوما حواسشان نیست یا وقت و فرصت این را ندارند که به امور نویسندگان و اهالی فرهنگ رسیدگی کنند؛ ولی آقا این نگاه را دارند و در دوره‌هایی که مسئولیت‌های مختلف داشتند این نگاه همیشه استمرار داشته است. همان طور که گفتیم چیزی که برای ما اهمیت داشت، همین ارائه تصویر واقعی بود که مستلزم نشان دادن همه ابعاد یک تصویر بود و اینکه یک طرفه روایت نکنیم و بعضی از جنبه‌ها را نادیده نگیریم. در کنار این همه تلاش‌ها برای نشان دادن تمام ابعاد و جنبه‌های شخصیتی ایشان، همه ارتباطات و نگاه‌هایشان بود. در عین حال ایشان اصول، نگاه و نظر مشخصی هم به مسائل دارند. اما مدلی از ارتباط که جلو می‌برند به هیچ وجه نگاه انحصارگرایی و یک طرفه نیست و هر چقدر که به سمت تصویر واقعی از آقا برویم، همین تصویر از آن استخراج می‌شود.»

حضور رهبر انقلاب در نمایشگاه‌های کتاب و صحبت با ناشران یکی از بخش‌های این مستند است که نشان می‌دهد نگاه کتابخوانی ایشان چقدر عمیق است که ناشر و مدل کتاب‌هایی که منتشر می‌کند را می‌شناسد و یاد می‌کنند از کسانی که دیگر در دنیا نیستند. علی‌لازیجانی، غلامعلی حداد عادل، محمدرضا سرشار، سیدعباس صالحی، محمدحسین صفارهرندی، محسن مومنی شریف و علیرضا مختارپور از جمله کسانی هستند که صدری‌نیا به سراغ‌شان رفته و در این مستند صحبت می‌کنند. علی‌لازیجانی، صفارهرندی و سیدعباس صالحی خاطرات‌شان را به نمایشگاه‌های کتابی می‌برند که در زمان وزارت‌شان بر مسند فرهنگ با ایشان داشته‌اند و همین روایت‌ها باز هم نشان می‌دهد که ایشان چقدر بر این حوزه مسلطند.
سراغ‌شان رفته و در این مستند صحبت می‌کنند. علی‌لازیجانی، صفارهرندی و سیدعباس صالحی خاطرات‌شان را به نمایشگاه‌های کتابی می‌برند که در زمان وزارت‌شان بر مسند فرهنگ با ایشان داشته‌اند و همین روایت‌ها باز هم نشان می‌دهد که ایشان چقدر بر این حوزه مسلطند.
یکی از سوالاتی که از علی‌صدری‌نیا پرسیدیم، درخصوص فاصله رونمایی تا پخش عمومی این مستند بود که در مورد این موضوع گفت: «قرار بود رونمایی در ایام هفته کتاب باشد، برای همین با وجود اینکه ضابط مصاحبه‌ها تا قبل از رونمایی ادامه داشت، مستند را به مراسم رساندیم. اما فرآیند اکران‌های خصوصی و بازخورد‌هایی که از مراسم رونمایی و اکران‌ها گفتیم را در مستند اکران کردیم و در نهایت نسخه تلویزیونی روز گذشته منتشر شد.»
حتما یک قسمت از مستند‌های غیررسمی برای کسی که سال‌هاست در حوزه کتاب نوشته و خوانده، کم است، برای همین علی‌صدری‌نیا حوزه ادبیات دفاع مقدس را جدا کرده و قرار است در یک قسمت مجزا به این موضوع بپردازد.
آیت‌الله خامنه‌ای ارتباطات‌شان با اهالی فرهنگ و ادب را به یک بخش و یک گروه به خصوص منحصر نمی‌کنند. اتفاقات‌شان همیشه این بوده که نسبت به اهالی فرهنگ و ادب و هنر جایگاه پدری را داشته باشند، ولو اینکه فردی نباید نقد هم بکند یا اینکه به لحاظ اعتقادی، نگاه متفاوتی نسبت به شخص رهبری داشته باشد. همین می‌شود که بعد از دیدن این مستند جمله مرتضی سرهنگی در ذهنمان مانده‌است؛ آنجا که می‌گوید: «ادبیات و فرهنگ و هنر نه وزیر می‌خواهد، نه وکیل؛ پدر می‌خواهد!»

گفت‌وگویی «فرهنگستان» با مسعود رضایی درباره یک مستند

پیام «غیررسمی ۶» گسترش حوزه دید است

مستند «غیررسمی ۶» وجوه مختلفی از رهبر انقلاب را با زوایای جدید که شاید برای برخی از مخاطبان آن ناشناخته باشد. مسعود رضایی، پژوهشگر تاریخ معاصر در گفت‌وگویی که با او داشتیم از این مستند گفته است.

مستندهای غیررسمی تصویری را از رهبر انقلاب نشان می‌دهد که شاید قبل از این مخاطب با آن خیلی آشنا نبوده است، برای همین است که بعد از دیدن هر قسمت انگار مخاطب شگفت‌زده می‌شود.

حضرت آیت‌الله خامنه‌ای مسئولیت رهبری انقلاب را به عهده دارند و طبیعتا این یک مسئولیت رسمی بسیار سنگین و خطیری است. ایشان با اساسی‌ترین، جدی‌ترین و مهم‌ترین مسائل جامعه و نیز با مسئولان عالی‌رتبه رسمی و کلیه کسانی که در کار حل و فصل مسائل مهم کشور هستند در ارتباطند. این افراد خدمت ایشان می‌رسند گزارش‌هایی را می‌دهند و ایشان توصیه و رهنمودهایی دارند. یا بعضی برخی مسائل را کتبا می‌نویسند. ایشان هر آنچه در حوزه مسئولیت رسمی رهبری انقلاب و رهبری نظام جمهوری اسلامی هست رسیدگی می‌کنند و طبیعتا است که در این موقعیت رسمی یک وجه از شخصیت رهبری در دیدگاه جامعه وجود دارد و معمولا هم همین وجه از شخصیت ایشان است که در رسانه‌های مختلف دیده می‌شود. حتما این تنها وجه شخصیت ایشان نیست و آیت‌الله خامنه‌ای جدای از آن کارها مسئولیت‌ها، وظایف و دیدارهایی که در حوزه کارها و وظایف رسمی خودشان دارند با اقتدار، اصناف و طبقات مختلف، مرتب در ارتباط هستند. مشاهده کردیم که ایشان کارهای به ملاقات برخی اقتدار جامعه می‌روند. مثلا به دیدار جانبازان در آسایشگاه‌ها می‌روند، یا خانواده شهدا در مناسبت‌های مختلف دیدار می‌کنند یا حتی به منزل خانواده‌های شهدای اقلیت‌های مذهبی سر می‌زنند. اینها یک وجه دیگر اقدامات ایشان است که این دیدارها را باید از آن دست کارهای به اصطلاح غیررسمی دانست، یعنی به هر حال این در نظر ایشان مهم است که با اقتدار مختلف دیدار داشته باشند و این رفت‌وآمدها، تبادل نظرها و ارتباطات باید وجود داشته باشد. طبیعی است که در این دیدارها نوع رفتار، گفتار و ارتباطات هم متفاوت از حالت رسمی خودش خواهد بود.

در قسمت‌های مختلف غیررسمی که تا به الان پخش شده است؛ دیدیم که اساسا یک فضای متفاوت و دیگری حاکم هست و دیدارها خیلی صمیمانه و با مهر و عطف و ارتباطات عاطفی قوی همراه است و بسیار هم دلچسب است.

قسمت ششم مستند غیررسمی به سراغ کتاب رفته است و تقریبا همه می‌دانند که ایشان بسیار کتابخوان هستند، به نظر شما وجه تمایز مستند غیررسمی ۶ با دیگر مستندهای غیررسمی در چیست؟
در هر قسمت از این مستند‌های غیررسمی سعی شده به یک موضوع کلی پرداخته شود؛ مثلا یک بخش دیدار با خانواده شهدا را داشتیم که این دیدار بسیار عاطفی و دلچسب است. خانواده شهدا صحبت می‌کنند. مسائل خودشان را مطرح می‌کنند و رهبری هم جملات‌شان را با عواطفی که در آن نهفته است بیان می‌کنند. بچه‌ها خیلی راحت نزد ایشان می‌آیند و صحبت می‌کنند. یاد در دیداری که با هنرمندان داشتند هنرمندان خیلی راحت، صریح و صمیمانه مسائل و حتی انتقادات خودشان را مطرح کردند. رهبری شنیدند یا آنها تبادل فکری داشتند و دیدارها خیلی خوب و صمیمانه بود. درمورد مستند غیررسمی ۶ که با موضوع کتاب و کتابخوانی و ملاقات با اهل قلم و اهل کتاب شاهد آن بودیم آن بخش از شخصیت حضرت آقا را نشان داد که اهتمام به این امر بسیار مهم دارند و آن را یکی از اصلی‌ترین کارهایی می‌دانند که همه آحاد جامعه باید به آن اهتمام داشته باشند. البته این دیدارها و صحبت‌ها مشوق جامعه بود تا به نحو بیشتر و بهتری به موضوع مطالعه و کتابخوانی بپردازند و حتی با توجه به گرانی‌ها و کمبودهایی که در حوزه نشر وجود دارد، درمورد رفع مشکلات این حوزه اشارات و مطالبی هم عنوان شده بود. ناشران مشکلات خودشان را مطرح کردند و طبیعتا رویه حضرت آقا این است که وقتی اهل یک موضوع حالا در هر حوزه‌ای؛ چه هنر، چه گزارش و نشر چه فناوری و صنعت، مشکلات‌شان را مطرح می‌کنند ایشان حتما توصیه‌هایی به مسئولان رسمی دارند برای اینکه این مسائل پیگیری و حتی المقدور مشکلات رفع شود.
ما در این مستند غیررسمی مجموعه‌ای از مسائل مربوط به نشر و مطالعه نوشتن و اینها را دیدیم که نشان می‌دهد حضرت آقا نسبت به این حوزه‌ها اهتمام ویژه‌ای دارند. مثلا باز دیدیم که ایشان در طول سال‌های مختلف از نمایشگاه‌های کتاب داشتند و دیداری که با مسئولان انتشارات مختلف داشتند و صحبت‌هایی که بین‌شان زد و بدل می‌شد.
یکی از نکات جالب در این مستند آشنایی ایشان با بسیاری از ناشران است و در کنارش شناخت کتاب‌هایی که در نمایشگاه عرضه شده است، حتی بعضی از صاحبان انتشارات کتاب‌های قدیمی را به اسم می‌شناسند و احوالپرسی می‌کردند. اینها همه نشان دهنده آن است که ایشان از دوران جوانی با مساله کتاب و کتابخوانی داشتند و طبیعتا به واسطه این ارتباط قدیمی، جدی و عمیق است که بسیاری از کتاب‌ها را مطالعه کرده‌اند و نویسند‌ها

را می‌شناسند. بسیاری از کتاب‌ها را می‌دانند که کدام انتشارات برای اولین بار چاپ کرده است و گاهی در سال‌های جوانی و بعد از آن با آنها ملاقات داشتند و این نشان می‌دهد که رهبری آن وجه‌شان درمورد مساله کتاب و کتابخوانی بسیار پربار و غنی است و این را ما در این مستند کاملا دیدیم.
چیزی که در این مستند پررنگ دیده می‌شود، صحبت کردن ایشان از آدم‌هایی است که به قول آقای صفارهرندی که در مستند هم می‌گویند؛ شاید این آدم‌ها در منظومه فکری ایشان هم نباشند. اما آنها ملاقات کرده، در مورد‌شان صحبت می‌کنند و کتاب‌ها را می‌خوانند؛ این چه پیامی برای مخاطب این مستند دارد؟
آیت‌الله خامنه‌ای از دوران جوانی هم اهتمام خیلی جدی برای مطالعه داشتند و در کنارش ارتباطات گسترده‌ای با نویسندگان، اهل فکر و اهل اندیشه و اهل کتاب. این گونه نبود که یک تعداد کتاب‌ها را در زمینه‌های مختلف مطالعه کنند. ایشان در جمع‌هایی که حضور داشتند یا ارتباطاتی که داشتند در قبل از انقلاب هم با طیف روحانی و هم طیف روشنفکر آن زمان ارتباط داشتند؛ شخصیت‌هایی مثل مهندس بازرگان، دکتر سحابی، اخوان ثالث حتی جلال آل احمد، دکتر شریعتی و طیف گسترده‌ای از این شخصیت‌ها این ارتباط را داشتند. چون اهل کتاب و کتابخوانی بودند با نویسندگان مختلفی هم آشنا می‌شدند.
ایشان در محافل شعر و شاعری حضور پررنگی داشتند هم در مشهد هم در تهران. یاد در محافلی که جمعی از اندیشمندان و روشنفکران و روحانیون حضور داشتند یکی از شخصیت‌هایی که در این جمع بود آیت‌الله خامنه‌ای بود. می‌خواهم بگویم؛ صحبت‌هایی که در نمایشگاه می‌بینیم؛ یا احوالپرسی دارند یا خاطراتی را نقل می‌کنند. به دلیل آن سابقه طولانی است که ایشان در این زمینه داشتند و آنچه با دیدن این مستند برای ما روشن می‌شود این است که روش فکری آیت‌الله خامنه‌ای در حوزه مطالعه یک مطالعه وسیع و عمیق بوده است؛ این نبوده که ایشان فقط یک مطالب خاصی را مطالعه کنند. شما مثلا طیف داستان‌ها و رمان‌هایی که ایشان مطالعه کردند را در نظر بگیرید طیف بسیار گسترده و وسیعی است. با توجه به اینکه می‌توان این تعبیر را به کار گرفت که ایشان یک رمان‌خوان حرفه‌ای در دوره قبل از انقلاب بودند، شاید بشود گفت کمتر رمان قابل توجه، معروف و به اصطلاح ارزشمندی بوده است که در ایران چاپ شده چه از نویسندگان ایرانی چه از نویسندگان خارجی که ایشان نخوانده باشند. همه اینها را مطالعه کردند. باید گفت پیامی که مستند دارد گسترش حوزه مطالعه و گسترش حوزه دید است البته

